

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE STUDY OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF LEARNING GERMAN FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Стаття присвячена дослідженню психолого-педагогічних аспектів навчання німецької мови для учнів з особливими освітніми потребами. Аналізуються психологічні особливості дітей з особливими потребами та їх вплив на процес вивчення мови. У статті розглядається важливість індивідуального підходу у навчанні та створення індивідуальних навчальних планів, адаптованих до особливостей кожної дитини з особливими потребами. Особливу увагу приділяється значенню психологічної підтримки та співпраці з висококваліфікованими освітніми фахівцями для досягнення успішних результатів у навчанні. Для досягнення успіху в цьому особлива увага буде приділена важливості психологічної підтримки та співпраці з освітніми експертами. Ця тема стосується питань ефективності навчання та соціальної інтеграції цієї групи учнів. Діти з особливими освітніми потребами часто відчують труднощі в засвоєнні дидактичного матеріалу через психологічні та фізичні особливості. Наголошується на важливості забезпечення доступу до якісної освіти, зокрема вивчення іноземних мов.

Крім того, у цій статті буде розглянуто важливість створення інклюзивного навчального середовища, яке сприяє ефективному вивченню німецької мови та соціальній інтеграції дітей з особливими потребами. Узагальнюючи отримані дані та психолого-педагогічні аспекти, у даній статті будуть надані рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу та підвищення успішності вивчення німецької мови даної категорії учнів.

Основна мета статті – не лише зрозуміти, а й підкреслити важливість успішної адаптації навчання німецької мови для цієї унікальної групи учнів. Вона пропонує поглиблений огляд психолого-педагогічних аспектів, що дозволяє краще зрозуміти потреби та специфіку цих дітей у процесі навчання. Також стаття акцентує увагу на значущості інклюзивної освіти, яка сприяє забезпеченню успішності та розвитку цієї категорії учнів в сучасному освітньому середовищі.

Ключові слова: особливі освітні потреби, інклюзивна освіта, індивідуальний підхід, психологічні аспекти, педагогічні аспекти, труднощі.

The article is devoted to the study of psychological and pedagogical aspects of learning German for students with special educational needs. The psychological characteristics of children with special needs and their influence on the language learning process are analyzed. The article considers the importance of an individual approach to education and the creation of individual educational plans adapted to the characteristics of each child with special needs. Particular attention is paid to the importance of psychological support and cooperation with highly qualified educational specialists to achieve success in this, special attention will be paid to the importance of psychological support and cooperation with educational experts. This topic concerns issues of learning effectiveness and social integration of this group of students. Children with special educational needs often experience difficulties in learning didactic material due to psychological and physical characteristics. The importance of providing access to quality education, including foreign language learning, is emphasized.

In addition, this article will consider the importance of creating an inclusive learning environment that promotes the effective learning of the German language and the social integration of children with special needs. Summarizing the obtained data and psychological-pedagogical aspects, this article will provide recommendations for improving the educational process and increasing the success rate of learning German for this category of students.

The main purpose of the article is not only to understand, but also to emphasize the importance of successfully adapting German language learning for this unique group of students. It offers an in-depth overview of psychological and pedagogical aspects, which allows for a better understanding of the needs and specifics of these children in the learning process. The article also emphasizes the importance of inclusive education, which contributes to the success and development of this category of students in the modern educational environment.

Key words: special educational needs, inclusive education, individual approach, psychological aspects, pedagogical aspects, difficulties.

УДК 376.016:811.112.2]:37.015.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.13>

Корень А.М.,

студентка III курсу факультету іноземної філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Близнюк Л.М.,

канд. філол. наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасне освітнє середовище в Україні приділяє особливу увагу інклюзивній освіті та спрямоване на те, щоб усі діти мали доступ до якісної освіти. У цьому контексті вивчення іноземної мови є важливим, оскільки це одна з основних здібностей, яка допомагає розвивати комунікативні та когнітивні навички. Навчання включає багато аспектів: психолого-педагогічні питання, індивідуалізацію навчального процесу, потребу в професійних

методиках і ресурсах, створення відповідного освітнього середовища, яке сприятиме соціалізації та розвитку дітей з особливими потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Психолого-педагогічними аспектами навчання займалися безліч вітчизняних та іноземних вчених. Серед них можна виділити Басіну А., Бігич О.Б., Phillips S та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Потрібно докладніше

розглянути різні індивідуальні стратегії, які найефективніше підходять для кожної конкретної категорії дітей з особливими потребами у вивченні німецької мови.

Мета статті. Мета цієї статті – систематизувати та розглянути психолого-педагогічні аспекти вивчення німецької мови дітьми з особливими освітніми потребами. Це включає аналіз психологічних особливостей цієї групи учнів та їх вплив на процес навчання, розгляд важливості індивідуального підходу та індивідуальних навчальних планів у контексті навчання, а також виявлення способів створення інклюзивного середовища для покращення навчального процесу та соціальної інтеграції цієї категорії учнів.

Виклад основного матеріалу. Поняття інклюзії означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [4].

Особливі освітні потреби (далі ООП) – умови, необхідні для реалізації дітьми своїх актуальних і потенційних можливостей (когнітивних, енергетичних і емоційно-вольових, включаючи мотиваційні), який вони можуть проявити в процесі навчання незважаючи на свої вади.

Погіршений зір або слух. Спілкування є дуже важливим у процесі навчання, оскільки саме так учні мають доступ до багатьох ресурсів, які надають інформацію з кожної теми. Тому діти з вадами зору чи слуху повинні мати необхідні навчальні ресурси. Однак важливо пам'ятати, що окрім оцінювання, послуги завжди є персоналізованими. Особливості кожного учня завжди індивідуальні, оскільки, наприклад, ступінь порушення слуху відрізняється в кожному конкретному випадку.

Рухова інвалідність. Навчальні центри, в яких навчаються діти з розладами руху, повинні надати безпечний простір без бар'єрів. Таким чином середовище підвищує незалежність учнів, дозволяючи їм комфортно пересуватися з однієї точки в іншу. Ці труднощі можуть бути постійними або тимчасовими. Цей розлад впливає на виконання деяких повсякденних справ. Ось чому доцільно налагодити навчальний осередок так, щоб учні могли знаходити відповідні ресурси та мати доступ до них. Інтеграція учнів є цілісною. Це означає, що спілкування та емоційне благополуччя також слід враховувати.

Дислексія. Це хронічна проблема з читанням, поширена проблема, яка вражає багатьох людей і визначається як «проблема з навчанням». Діти зможуть мати проблеми з читанням, письмом, орфографією, математикою та музикою. Деякі учні з дислексією можуть здаватися невмотивованими робити щось, але насправді це не має нічого спільного з реальністю. Це може включати відсутність мотивації, емоційні або поведінкові проблеми та

сенсорні труднощі, але зазвичай це викликано тим, що навчальні центри не використовують відповідні стратегії навчання відповідно до потреб [6].

Аутизм. Діти можуть мати обмежену соціальну взаємодію, проблеми в комунікації та шаблонні жести. Інклюзивна освіта для дітей з аутизмом вимагає особливих методів навчання та індивідуалізованого підходу.

Розлад із дефіцитом уваги та гіперактивністю. Основним симптомом РДУГ є проблеми з самоконтролем у кількох сферах: труднощі сидіти протягом довгого часу, порушення концентрації, схильність діяти без оцінки наслідків чи ризиків дії, забудькуватість, часті прокрастинації, неорганізованість та ін. Такі діти можуть потребувати індивідуалізованого підходу до навчання та психологічної підтримки [5].

Є кілька основних принципів, які повинен враховувати кожен, хто бере участь у навчанні дитини з ООП. Працюючи з такими дітьми, важливо враховувати те, що якщо дитина має ООП, навчання варто пристосовувати до її потреб, темпу та стилю навчання. Навчання має бути комплексним, збалансованим і відповідним. Необхідно враховувати думку батьків, а також почути бажання дитини. У деяких випадках потреби дітей з ООП повинні задовольняти сторонні спеціалісти.

Психологічні особливості дітей з ООП досить відрізняються залежно від визначеного стану чи діагнозу. Проте, є деякі загальні психологічні аспекти, які можуть бути спільними для багатьох із них.

Соціальна ізоляція. Багато дітей з ООП можуть відчувати усунення від інших індивідів, адже можливості взаємодії з однолітками обмежені. Це може позначитися на їхній самооцінці та соціальній адаптації.

Стрес і занепокоєння. Деякі діти з ООП можуть відчувати тривогу або стрес через дискомфорт у своєму стані або труднощі в навчанні та соціальній взаємодії.

Потреба в підтримці та визнанні. Діти з ООП можуть потребувати більше сприяння та визнання зі сторони педагогів, батьків та ровесників. Позитивна підтримка може допомогти підвищити самооцінку.

Тип рівня підготовки. Залежно від конкретного діагнозу та підходу до навчання рівень підготовки може варіюватися в широких межах. Деякі діти можуть бути дуже розумними, але відставати в інших аспектах розвитку.

Психологічні реакції на фізичні обмеження. Діти з фізичними обмеженнями можуть відчувати різні емоційні реакції, включаючи гнів або страх. Психологічна підтримка та реабілітація можуть бути важливими для подолання цих почуттів.

Розвиток самооцінки та ідентичності. Діти з ООП можуть пройти через важкий процес

розвитку самооцінки та ідентичності. Психологічна підтримка може вплинути на розвиток дитини як особистості.

Вивчення німецької мови є вагомим для дітей з ООП з багатьох причин. По-перше, це допомагає розвинути комунікативні навички, які важливі для взаємодії з іншими людьми. Це особливо важливо для дітей з ООП, які можуть мати обмежені можливості спілкуватися мовою, яка використовується в їхньому оточенні. По-друге, вивчення німецької мови дозволяє дітям з ООП активніше спілкуватися з друзями та іншими, що сприяє їх соціалізації та визнанню в інклюзивному середовищі. По-третє, розвиток когнітивних функцій. Вивчення іноземної мови вимагає розвитку таких когнітивних функцій, як концентрація, пам'ять, логічне мислення та розв'язання проблем. Це сприяє загальному розвитку та підвищує пізнавальну активність дітей. Мова є дієвим чинником розвитку особистості в полікультурному просторі. Як явище духовного життя людства, вона виконує головну роль – сприяє процесу комунікації, соціалізації, професіоналізації та соціальної адаптації [2, с. 144].

Розробка індивідуального навчального плану (далі ІНП) є важливою частиною інклюзивного навчання дітей з ООП. ІНП – це формальний документ, який містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона має отримувати [1].

Оцінка потреб. Першим кроком у розробці ІНП є оцінка потреб конкретної дитини. Це включає оцінку сильних і слабких сторін, а також будь-яких особливих потреб, пов'язаних з їхнім діагнозом або станом.

Визначення цілей і завдань. На основі оцінки потреб дітей визначаються конкретні освітні цілі та завдання. Ці цілі мають бути реалістичними та вимірними.

Розробка індивідуальних стратегій. Для досягнення цілей в ІНП розробляються індивідуальні стратегії та методи навчання. Це може включати використання спеціальних навчальних матеріалів, методик або інших підходів, які підходять для дитини.

Моніторинг та оцінка. ІНП слід постійно оцінювати на основі результатів дитини. Моніторинг допомагає гарантувати досягнення цілей ІНП і вносить корективи, якщо необхідно.

Співпраця з батьками та вчителями. Розробка ІНП є спільним процесом за участю батьків, вчителів та інших спеціалістів. Співпраця між усіма зацікавленими сторонами гарантує, що ІНП відповідає потребам дитини та підтримує її успіх у навчанні.

Робота в класі з інклюзією створює все більші труднощі для вчителів та учнів. Ці вимоги є педагогічними та психологічними. Викладач має мати відповідні навички, бути креативним, надавати увагу

дітям, які через певні обставини не можуть зосередитися. Тому потрібен підхід до навчання вчителя з вищим рівнем педагогічної майстерності та поглядами на навчальний процес та його результати та стресостійкість. Дуже важливим моментом при плануванні уроків є пояснення, завдання, додаткові заняття та матеріал для дітей, якщо у них є ООП.

Серед людей з психофізичними розладами особливе місце посідають люди з порушенням зору, оскільки пізнання навколишнього середовища здебільшого здійснюється за допомогою зорового аналізатора. Школи для дітей із вадами зору призначені для забезпечення формування індивідуальності дитини, розвитку здібностей і схильностей, корекції відхилень, лікування, гігієни та піклуванню за зором і навчальних навичок.

У початковій школі проводяться заняття із зорового сприйняття, дотику, лікувальної фізкультури, ритму, соціально-побутового орієнтування, просторового сприйняття та корекції мовленнєвих порушень. Учні опановують методи наочно-образного та метафоричного мислення, набувають умінь і навичок групової навчальної діяльності, вивчають основи читання, письма, рахунку, особистої гігієни, самообслуговування та пересування.

Для навчання дітей з фізіологічними труднощами, залежно від типу порушення зору, потрібні картки Брайля або дидактичний матеріал, написаний великими літерами. Також можна використовувати пристрої для прослуховування (озвучення слів і фраз іноземною та українською мовами), щоб допомогти дитині розпізнавати те, чого вона не бачить.

У навчання дітей з порушенням слуху включені двомовні зорові картки, які разом із слуховими апаратами допомагають сприймати більшість інформації за допомогою зорового аналізатора. Вивчення німецької, як і рідної мови, починається не з букв, а зі слів у зв'язному контексті. Значущим контекстом першого слова є жест. Дитина дізнається перші написані слова новими рухами пальців, але композиція складніша. Стверджують, що під час вивчення німецької мови першим словом має бути назва відомого предмета, тобто іменник. Інші вважають, що перші жести дитини мають вказувати на дію. Це пов'язано з тим, що жести за своєю суттю залежать від контексту і зазвичай асоціюються з ситуацією, в якій виконується дія.

Педагогічні та інтелектуальні труднощі, залежно від рівня, змушують учителя створювати різні матеріали (картинки з написами німецькою та українською мовами, картки-асоціації, в яких деякі слова відповідають українським словам, опорні схеми, мультфільми, тощо), повторити або пояснити кілька разів. При проведенні додаткових занять можна використовувати планшети з іграми, цікавими та яскравими завданнями,

мультфільмами німецькою мовою, які допоможуть дитині краще засвоїти необхідні знання в ігровій формі.

Фізичні труднощі дитини часто відбиваються на її психічному стані та здатності до навчання. Такі учні потребують розуміння, підтримки, участі та емпатійної підтримки, але сприяння має бути непомітним та не спрямованим на фізичний стан дитини. Застосування вчителем інтерактивних методів навчання, які вимагають від дитини специфічних рухів і переміщень, повинне здійснюватися таким чином, щоб дитина не відчувала себе зайвою.

У роботі з дітьми, які входять до категорії соціальної дезадаптації, необхідно враховувати специфіку учня. Наприклад, якщо дитині важко спілкуватися з однокласниками, боїться говорити вголос або не встигає підняти руку, вчитель може використовувати роботу на картках або малюнках. Тут також слід звернути увагу на емоційний стан і запитати, коли дитина готова розмовляти. Ні в якому разі не можна змушувати дітей займатися певними видами діяльності, до яких вони в цей момент не готові. Крім «тихого» учня, існує ще одна дезадаптація, яка відноситься до дітей, які важко зосереджуються і налаштовуються на пояснення, важко дається спокійно сидіти на уроках і іноді знаходять спільну мову з іншими дітьми. Таким учням потрібно більше фізичного руху. Крім того, слід зацікавити дитину картками з яскравими картинками і підписами обома мовами (підписи німецькою повинні бути більшими або яскравішими, щоб дитина підсвідомо запам'ятовувала написання слів). Додаткове навчання цих дітей передбачає використання планшетів із цікавими завданнями. У більшості категорій складності використовуються такі інтерактивні методи навчання, як «Karussell», «Stationenlernen», «Klassenspaziergang» тощо. Також можна розглянути можливість використання мультимедійних презентацій для дітей із вадами зору, як для тих, хто не бачить великих слайдів, так і для тих, хто повільно пише, читає та розуміє навчальну інформацію.

Питання підтримки дітей з вадами не втрачає актуальності в міру збільшення їх кількості. Без спеціальних освітніх заходів діти з ООП не можуть засвоїти навчальну програму. Насамперед, це недостатня сформованість навчально-пізнавальної діяльності дитини, порушення неінтелектуального компонента навчально-пізнавальної діяльності, працездатності, рівня довільної регуляції поведінки, мотивації [3].

При формуванні мотивації вчитель повинен враховувати вікові особливості дитини та її

психофізичного розвитку. Необхідно брати участь у діяльності дитини та організовувати взаємодію з іншими людьми (вчителями, однокласниками). Не можна забувати, що в процесі діяльності і соціальних відносин у дітей шкільного віку виникають психічні новоутворення, які виражаються в новому ставленні до себе і своєї діяльності.

Висновки. Викладання німецької мови для дітей з ООП має свої проблеми та можливості в інклюзивній освіті. Психолого-педагогічні аспекти мовного навчання цієї групи дітей потребують індивідуалізації, толерантності та творчого підходу. Діти з різними типами ООП мають різні психологічні характеристики, тому важливо надавати підтримку, адаптовану до їхніх потреб. Важливо розробляти ІНП та підходи, заохочувати інтерес до навчання та співпрацювати з психологами та логопедами для покращення результатів навчання. Комплексне навчання та індивідуальний підхід допомагають цій групі дітей реалізувати свій потенціал і досягти успіху в навчанні та житті.

Перспективи в цьому напрямку насамперед полягають у постійному вдосконаленні методик та стратегій навчання німецької мови для дітей з особливими освітніми потребами. Освітні та психологічні дослідження в цій сфері є ключовими для визначення найбільш ефективних підходів до навчання цієї категорії учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Implementation of the process of assessment and development of an individual curriculum – Digital Library NAES of Ukraine. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/710880/> (дата звернення: 29.10.2023).
2. Козак А. В., Близнюк Л. М. Міжкультурна комунікація у вивченні німецької мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 143–146.
3. МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ – Районна ПМПК – Документи – Відділ освіти, молоді та спорту Краснопілської РДА – Головна сторінка. URL: <http://krasnosv.at.ua/publ/14-1-0-107> (дата звернення: 29.10.2023).
4. Освітня аналітика України – Науково-практичний журнал. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/5_Denisuk_Titarenko_411_2020_60_69.pdf (дата звернення: 29.10.2023).
5. Розлад дефіциту уваги та гіперактивності – Коло сім'ї. URL: <https://k-s.org.ua/adhd/> (дата звернення: 29.10.2023).
6. Що таке дислексія. Formación y Estudios. URL: <https://www.formacionyestudios.com/uk/що-таке-дислексія.html> (дата звернення: 29.10.2023).